

נא להוציא מביהכ"נ עד יום ב'
ואם בדעת הגבאים לגונוזו במוצ"ש,
ניתן לקחת במוצ"ש.

דבררי ההיחם

דרשות ומאמרים
מלאים וגדושים בדבקות ואהבת ה'
מלווים בסיפורים מלהיבי הנפש
על סדר

ויחי

◆ תרדמת ההרגל ◆

נכתב בעזרת החונן לאדם דעת
על ידי
יוסף חיים ב"ר דניאל זצ"ל אליהו

לעילוי נשמת
שרה בת עזרא שרגא ע"ה
נלב"ע ט"ו טבת תשל"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

כל הזכויות שמורות

למחבר

לפרטים

054-8428679

לקבלת החוברת ניתן לשלוח
בקשה לכתובת המייל:

D0548428679@gmail.com

וכן ניתן להוריד דרך אתר דרשו
תחת השם "גליון דברי חיים"

ויחי

תּרדמת ההרגל

וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל עַבְדֵי פְרַעֲהוּ זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנֵי אֶרֶץ כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעְרַת שֵׁדָה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֹת קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתָי עַל פְּנֵי מִמְרָא: (בראשית פרק נ פסוקים ז יג).

מסופר בגמרא (סוטה יג.) כשבאו לקבור את יעקב, במערת המכפלה היכן שהיה אמור להיקבר, בא עשיו ועיכב את קבורתו של יעקב.

אמר להן עשיו לבני יעקב, נאמר בפסוק "מִמְרָא קְרִית הָאֶרְבַּע הוּא חֲבֵרוֹן" ומדוע נקראת חברון קרית ארבע? משום שארבע זוגות אמורים להיקבר במערה, והזוגות שכבר נקברו במערה היו, אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, ונמצא שנשארו שם שני קברים, וטען עשיו שאחד מגיע לו ואחד מגיע ליעקב, ולאה שהיתה אשתו של יעקב, כבר נקברה שם, ונמצא שיעקב קבר את לאה אשתו בחלק שהגיע לו, והקבר האחרון שנשאר, הוא שייך לי.

אמרו לו בני יעקב לעשיו, כשמכרת את הבכורה ליעקב, מכרת גם את הזכות שלך בקבר, במערת המכפלה.

אמר להם עשיו לבני יעקב, מה שמכרתי, זה את החלק הכפול שמגיע לי בתור בכור, שהרי הבכור נוטל פי שניים, את החלק הזה מכרתי, אבל את החלק המגיע לי כשאר הבנים, לא מכרתי.

וכיון שנשארו שני קברים במערת המכפלה, אחד מגיע ליעקב שקבר שם כבר את לאה, ואחד מגיע לי, ולכן עיכב את קבורת יעקב.

אמרו בני יעקב לעשיו, אתה מכרת את כל הזכות שיש לך במערת המכפלה, שהרי אבינו יעקב אמר לנו בשעת מיתתו שנקבור אותו "בְּקַבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שְׁמָה תִקְבְּרֵנִי" "פָּרִיתִי לִי" הוא לשון מכירה. ואם כן, מכרת לאבינו יעקב את חלקך במערה.

אמר להם עשיו לבני יעקב, הראו לי את שטר המכירה שבו מכרתי את חלקי במערה ליעקב.

אמרו לו: שטר המכירה נמצא במצרים.

אמרו השבטים מי ילך למצרים להביא את שטר המכירה? והחליטו שישלחו את נפתלי משום שהוא זריז וקל כאילה, דכתיב: "נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הַנִּתֵּן אִמְרֵי שֹׁפָר" (בראשית מ"ט כ"א) ואמר רבי אבהו אל תקרי "אִמְרֵי שֹׁפָר" אלא "אִמְרֵי סֹפָר", וזהו השטר מכירה, שנשלח נפתלי המהיר כאילה, להביא ממצרים.

ולבינתיים, מספרת הגמרא, חושים בנו של דן בן יעקב, כיון שהיה חרש, ולא שמע את כל הויכוח שהתנהל בין עשיו לבני יעקב.

אמר להם חושים, למה אינכם קוברים את יעקב? אמרו לו שעשיו מעכבם מלקברו, עד שיחזור נפתלי ממצרים, ויביא את שטר המכירה שמכר עשיו ליעקב את כל זכותו במערה, ואז יקברו אותו.

אמר להם חושים בן דן לבני יעקב, ועד שיחזור נפתלי ממצרים ויביא את שטר המכירה, יהא סבא יעקב מוטל בבזיון בלא קבורה?!!!

לקח חושים בן דן מקל, והכה בראשו של עשיו, ומכה המכה נפלו עיניו של עשיו על רגלי יעקב, ואז פתח יעקב את עיניו, וכשראה מה שנעשה לעשיו, חיך ושמה במפלתו של עשיו.

וז"ש בתהלים: "יִשְׁמַח צְדִיק כִּי חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחֹץ בְּדָם הַרְשָׁע" (תהלים נ"ח י"א) באותה שעה שנהרג עשיו, נתקיימה נבואתה של רבקה שנתנבאה "לְמָה אֲשַׁפֵּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד" (בראשית כ"ז מ"ה).

ואע"ג שמיתתן לא היתה ביום אחד, שהרי יעקב מת קודם עשיו, שהרי משמת יעקב עברו כמה ימים עד שהגיעו ממצרים לארץ ישראל ורק אז מת עשיו, מכל מקום קבורתן של יעקב ועשיו היתה ביום אחד, ובזה נתקיימה נבואתה של רבקה שביום אחד נקברו שניהם.

(בענין זה מי הרג את עשיו ומתי נהרג, יש מדרשים חלוקים. עיין תוס גיטין נה: ד"ה ביהודה שהקשו שמבואר בירושלמי שיהודה הוא שהרגו לעשיו? ותירצו, שיתכן שבמכה שנתן לו חושים הוא לא נהרג מכך, עד שעמד עליו יהודה והרגו. ועיין במדרש תהלים (שוחר טוב מזמור יח) וז"ל: ואיבי נתתה לי עורף. פסוק זה מדבר ביהודה, אמר ר' יהושע בן לוי מסורת אגדה, יהודה הרג את עשיו, אימתי? בשעה שמת יצחק אבינו, הלכו עשיו ויעקב וכל השבטים לקבור אותו, שנאמר ויקברו אותו עשיו ויעקב בניו (בראשית לה כט), והיו כולן במערת המכפלה יושבין ובוכין, והשבטים עומדין וחולקין כבוד ליעקב, ויוצאין חוץ למערה, כדי שלא יהא יעקב בוכה ומתבזה לפניהם.

השחיל עשיו עצמו ונכנס למערה, ואמר: עכשיו אני הורגו לאחר שמת אבי, שנאמר יקרבו ימי אבל אבי, ואהרגה את יעקב אחי, נסתכל יהודה וראה שעשיו נכנס אחריו, ואמר מיד הוא הורג לאבא בפנים, מיד השחיל וצף הוא בעצמו, ונכנס ונמצא עשיו שהיה מבקש להרוג את יעקב, מיד עמד יהודה והרגו מאחריו, ולמה לא הרגו מנגד פניו? לפי שהיה קלסתר פניו דומה לאביו, לפיכך חלק לו כבוד והרגו מאחריו, והוא שיעקב אביו מברכו, ידך בעורף אויביך (בראשית מט ח). הרי שיהודה הרגו לעשיו בפטירתו של יצחק אבינו.

ובתרגום יונתן (בראשית נ יג) כתוב: ונטלו יתיה בנוי לארעא דכנען, ושמיע פתגמא לעשו רשיעא, ונטל מן טורא דגבלא בלגיונין סגיאין ואתא לחברון, וקלא הנה שביק ליוסף למיקבור ית אבוי במערת בפילתא, מן יד אול נפתלי ורהט ונחת למצרים, ואתא בהוא יומא ואיתי אוניתא דכתב עשו לעקב אחוי על פלגות מערת בפילתא, ומן יד רמו לחושים בר דן, ונטל סייפא וקטע רישיה דעשו רשיעא, והוה רישיה דעשו מתגלגל עד דעל לגו מערתא ואתנה בגו עיטפיה דיצחק אבוי, וגופיה קברו בנו דעשו בחקל בפילתא, ובתר כן קברו יתיה בנוי לעקב במערת חקל בפילתא, דיובן אברהם ית חקלא לאחסנת קבורתא מן עפרון חתאה על אנפי ממרא:

(תרגום: וישאו אותו בניו לארץ של כנען, ונשמע הדבר לעשיו הרשע, ויסע מהר של גבלה, בחילות גדולים ויבא לחברון, ולא הניח ליוסף לקבור את אביו במערת המכפלה, מיד הלך נפתלי וירד למצרים, ויבא באותו היום, ויביא שטר מחר שכתב עשיו ליעקב אחיו, על חלקו במערת המכפלה, ומיד רמו לחושים בן דן ויקח חרב ויקטע ראשו של עשיו הרשע, והיה ראשו של עשיו מתגלגל עד שבא לתוך המערה וינה בחיקו של יצחק אביו, ואת גופו של עשיו קברו בניו של עשיו בשדה המכפלה, ואחרי כן קברו אותו בניו ליעקב, במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחות קבר מעפרון החתי על פני ממרא:)

תדרמת ההרגל

בספר שיחות מוסר (ניצבים תשל"א) (רבי חיים לייב הלוי שמואלביץ זצ"ל נולד בקובנא ביום ב' דראש השנה שנת תרס"ב, לאביו רבי רפאל אלטר שמואלביץ, שהיה במשך תקופה ר"מ בישיבת נובהרדוק, ולאחר מכן בישיבת סטוצין שבפולין, ולאמו מרת אטל, בתו של הסבא

מנובהרדוק ר' יוסף יוזל הורביץ זצ"ל, הסנדק בברית המילה שלו, היה הצדיק רבי יצחק בלאזר זצ"ל מפטרבורג.

עד גיל 16 למד תורה מפי אביו, כנער נחשב לעילוי, ובגיל צעיר נשלח ללמוד בישיבת גרודנה אצל ראש הישיבה רבי שמעון שקופ זצ"ל שהשפיע על דרך לימודו, ומינה אותו כמגיד שיעור בישיבה לתלמידים הצעירים. בשנת תרפ"ה עבר רבי חיים שמואלביץ לישיבת מיר, ושם התפרסם בכינוי 'העילוי מסטוצין', בישיבה נודע כמתמיד ובעל בקיאות רבה. ובשנת תר"צ נשא את מרת מרים בתו של ראש הישיבה רבי אליעזר יהודה פינקל, בחורף תרצ"ו התמנה לר"מ בישיבה והחל למסור שיעורים.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה, גלתה הישיבה ממיר לוויילנא, ולאחר כחודשיים לקיידאן. לאחר כשבעה חדשים עזבו את המקום בפקודת השלטון הקומוניסטי בעיר. התלמידים הצליחו לקבל אשרת כניסה ליפן שם שהו כ-6 חודשים, ולאחר מכן עברו לשנחאי.

כיון שחמיו ראש הישיבה נסע לארץ ישראל לגיוס תרומות ולא יכול היה לחזור, ניהלו רבי חיים שמואלביץ ורבי יחזקאל לוינשטיין את חיי היום-יום בישיבה. כשעברה הישיבה לשנחאי, טיפל רבי חיים בעניינים הכספיים של כל הישיבות שגלו לעיר, בהן ישיבת ליובאוויטש, ישיבת קלצק ישיבת קמניץ.

הישיבה שכנה בשנחאי כחמש וחצי שנים, לאחר מכן נסע עם הישיבה לארצות הברית, וכחצי שנה אחר-כך עלה לארץ ישראל, וסייע לחמיו הרב פינקל בייסוד ישיבת מיר בירושלים.

עם פטירת חותנו בשנת תשכ"ה, מונה לכהן תחתיו בראשות ישיבת מיר, עם פטירת גיסו הרב חיים זאב פינקל, אף החל למסור שיחות מוסר.

מספר ימים לאחר חג הסוכות תשל"ט, הובהל רבי חיים שמואלביץ לבית החולים שערי צדק שם אושפז במצב קריטי כחודשיים. רבי משה פיינשטיין אמר אז, כל העולם נח על כתפיו של ר' חיים, בג' טבת תשל"ט החזיר הרב את נשמתו ליוצרה, ובהלווית רבת משתתפים, נטמן הרב בהר המנוחות בירושלים, בפטירתו ספד לו הרב שך זצ"ל, באמרו: משמת רבי חיים בטלו השקדנים.)

הקשה רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, מדוע אף אחד מהשבטים לא שאל שאלה כל כך פשוטה, מה ששאל חושים בן דן, היתכן שעד שיבוא נפתלי, אבא יהיה מוטל בבזיון? איך יתכן שבני יעקב שבטי י-ה יכלו לסבול מצב כזה?

באחד השיחות אמר רבי חיים שמואלביץ, מדי חודש אני נוסע למערת המכפלה, מה יש לי לבקש מהאבות הקדושים? מה לי ולאבות הקדושים? היכן הם והיכן אני? אני נוסע לשם, כדי ללמוד מדרש לחזור על דברי מדרש, כשעלה יוסף לקבור את אביו וכו'.

שאל רבי חיים שמואלביץ, חושים בן דן לא היה לבדו, היה שם אביו, היו שם דודיו, ושני מלכים יהודה ויוסף, וכולם שתקו, כולם חיכו לשובו של נפתלי, רק חושים קם רק הוא עשה מעשה.

מה היתה גדולתו של חושים? במה חונן חושים שלא נחוננו בו כולם?

התשובה היא, הוא היה חרש!

וביאר רבי חיים שמואלביץ, שבני יעקב אמרו לעצמם בכל דבור ודבור וטענה שטענו לעשיו, הנה עכשיו אנחנו מנצחים אותו, וכשעשיו מערים עוד בעיות, אמרו עכשיו בראיה החדשה שנביא לו ודאי נסתום את טענותיו, ומדבור לדבור ומשאלה לתשובה, היה יעקב מוטל בבזיון, ומתוך כך הם התרגלו כבר למצב הזה שמתתו של יעקב מוטלת בבזיון, וטבעו של אדם שהוא מתרגל למצב הגרוע ביותר.

לא כן חושים בן דן, שהיה כבד שמיעה, שלא ידע כלל על הויכוח שמתנהל ביניהם, לעיניו נתגלה פתאום המצב הקשה, סבא יעקב מוטל בבזיון, היתכן!!! לקח מקל ועשה מה שעשה.

חושים בן דן, לא התרגל למצב, וממילא כששם לב פתאום למצב הלא נורמלי הזה, הוא לא היה יכול לסובלו, ומיד שם קץ לענין בלי שהיות.

אומר רבי חיים, לו בא עשיו והיה מבקש למנוע את הקבורה, היו הכל פוצעים את מוחו, אבל עשיו בא בטענה, וענו לו על דבריו, והוא הכחיש, ונכנסו עמו למשא ומתן, והמשא ומתן נקלע למבוי סתום ושלחו את נפתלי. היה כאן תהליך, היתה התדרדרות שבמהלכה נעלמה מן העין העובדה הגלויה לכל, שאבי אבא מוטל בבזיון.

חושים לא שמע, הוא לא היה שותף למשא ומתן, לא לשאלה ולא לתשובה, הוא פקח עיניים וראה את המצב.

זוהי דרכו של עשיו היום אומר לו כך ומחר כך, והאדם עונה ומשיב, ומתפתל ויורד במדרון.

זוהי גדלותו של חושים להתעורר לפתע, ולהעריך את המציאות לסקור את המצב ולהבחין בסחף.

לשם כך אמר רבי חיים אני נוסע בכל חודש למערת המכפלה.

את כחה של התרגשות פתע, אומר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, רואים בכמה מקומות בחז"ל, שהצלת האדם תלויה, בראיית פתע פתאום, את מצבו שנקלע לתוכו.

כמו שמסופר במדרש ילקוט שמעוני (תולדות רמז קט"ו) יקום איש צרורות היה בן אחותו של רבי יוסי בן יועזר איש צרידה, והיה רכיב סוסיא בשבתא, אול קומי שריתא למצטבלא, אמר ליה חמי סוסי דארבבי מרי וחמי סוסה דארבבך מרף. אמר לו אם כף למכעיסוי קל וחמר לעושי רצונו, אמר לו עשה אדם רצונו יותר ממך, אמר לו ואם כף לעושי רצונו קל וחמר למכעיסוי.

נכנס בו הדבר כארס של עכנא, הלך וקים בעצמו ארבע מיתות בית דין, סקילה, שרפה, הרג וחנק, מה עשה, הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה גימא וערף העצים והקיפן גדר של אבנים, ועשה מדורה לפניו ונעץ את החרב באמצע והצית האור תחת העצים מתחת האבנים, ונתלה בקורה ונחנק, קדמתו האש, נפסקה הנימה, נפל לאש, קדמתו חרב ונפל עליו גדר ונשרף. נתנמנם יוסי בן יועזר איש צרידה וראה מטתו פרתה באויר, אמר בשעה קלה קדמני זה לגן עדן.

יקום איש צרורות היה רוכב על הסוס בשבת, ולפניו היו מוליכים קורה כדי לתלות את הדוד שלו יוסי בן יועזר, אמר יקום לרבי יוסי, ראה על איזה סוס הרכיב אותי האדון שלי מלך יון, ותראה על איזה סוס הרכיב אותך בוראך!!!

נתאר לעצמינו את המפגש בין הדוד רבי יוסי, לאחיין יקום, את הדוד רבי יוסי מוליכים לתליה, בודאי שברגעיו האחרונים עלי אדמות עושה רבי יוסי חשבון נפש, הוא מקבל על עצמו מצות וידוי ותשובה, והנה בא לקראתו אחיין 'יקום' רכוב על סוס בעצם יום השבת, ובעזות מצח הוא פונה לדודו ברגעיו האחרונים, ומתריס כנגדו, תראה להיכן האלוקים שלך מוליך אותך, ואני... נהנה מרכיבת הסוס בשבת, תראה על איזה סוס הרכיב אותי מלך יון.

אומר לו רבי יוסי ליקום, אם אתה שהכעסת את בורא עולם, בכל זאת הוא נותן לך כזה שכר בעולם הזה, כנראה עשית פעם איזו

מצוה, קל וחומר, אני שעושה את רצונו, שיתן לי שכר גדול בעולם הבא.

אמר לו יקום, האם יש אדם שעשה את רצון הבורא יותר ממך?

אמר לו רבי יוסי: אם אני שעשיתי את רצונו, בכל זאת אני מקבל כזה עונש גדול, וזאת מפני שהקב"ה רוצה לזכך אותי על מקצת חטאים שעשיתי, כדי שאגיע לעולם הבא נקי, קל וחומר למכעיסיו שהקב"ה יעניש אותם בעונשים קשים בעולם הבא...

דבריו של רבי יוסי עשו רושם, וחדרו עמוק ללבו של יקום כארס של נחש, יקום התחרט על מעשיו, ומיד החליט להעניש את עצמו בארבע מיתות בית דין, סקילה שריפה הרג וחנק, מה עשה?

הביא קורה גדולה ונעץ אותה באדמה, וקשר בה חוט לתלות את עצמו עליה, על הארץ למטה הניח עצים, ומעל העצים עשה גדר אבנים בלי טיט, ובאמצע העצים נעץ חרב, כשחוד החרב, כלפי מעלה.

הוא הצית את האש בעצים, ונתלה בקורה, וכך נחנק למוות, ומחמת השריפה של העצים נקרע חוט התליה, ואז נפל ממרומי העץ, על החרב שלמטה, ובכך קיים בעצמו הרג, וכך נשרף בעצים, וכשנשרפו העצים, התמוטט גדר האבנים שנסמך עליהם ונסקל תחתם.

רבי יוסי בן יועזר נתנמנם לשעה קלה, כשהתעורר, ראה את מטתו של יקום פורחת באויר, אמר: בשעה קלה קדמני זה לגן עדן, שמת מתוך חרטה ותשובה.

אומר רבי חיים שמואלביץ, הרי יקום הזה היה רשע גמור כל ימיו, ובודאי היה דודו רבי יוסי בן יועזר משתדל תמיד בכל כוחו להחזירו למוטב, ולא עלתה בידו, והנה בהתעוררות אחת שבאה בפתע פתאום נכנסה בו כארס של נחש, ועל ידה הפך בן רגע לאיש אחר, והקדים את רבי יוסי לגן עדן. זהו כחה של התעוררות פתע....

וכן מסופר בגמרא (עבודה זרה י"ז.) על רבי אלעזר בן דורדיא. אמרו עליו על ר' אלעזר בן דורדיא, שהיה שקוע ודבוק בעבירה של

עריות, פעם אחת שמע שיש אשה אחת בכרכי הים שהיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה, נטל כיס דינרין, והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה, אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה.

הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו' אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו' אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו. וכו' כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו'.

אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת.

אומר רבי חיים שמואלביץ, אלעזר בן דורדיא היה שקוע כל כך בעבירה עד שהיה מוכן לשלם כל הון, ולהסתכן בנפשו לעבור שבעה נהרות בשביל לעבור את העבירה, וברגע אחת עזב הכל...

זו כחה של התרגשות שבאה בפתע פתאום, כי ההרגל הוא שממית כל רגשי קדש של התעוררות והתחדשות.

הדרך להתעוררות

הגמרא מספרת (עבודה זרה י"ט): מכריז רבי אלכסנדר "מאן בעי חי! מאן בעי חי!" מי רוצה לחיות!

התאספו הרבה אנשים סביבו, בחושכם שיש לו "סם" החיים.

אמרו לו "הב לן חי!" תן לנו סם החיים!

אמר להם את הפסוק בתהלים (ל"ד י"ג-י"ד) מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב? נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה".

אומר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל אם היה מראה להם רבי אלכסנדר את דברי הפסוק מיד, לא היה הדבר משפיע עליהם, שכן הם כבר ראו את הפסוק וקראוהו מאות פעמים וזה לא השפיע עליהם, אך הוא בא אליהם עם גורם הפתעה, בהכריוזו מי רוצה חיים?

כך הוא גירה את אזנם ושכלם, וכל אחד קפץ ממקומו לשמע הכרזה זו, שהרי מי לא רוצה לחיות לנצח, ואז היתה זו שעת הכושר להראות ולבאר להם, את כונת הפסוק "מי האיש החפץ חיים" ובכך גרם לכך שתכנס תוכחתו באזניהם.

סיפר הרב ישראל מאיר לאו שליט"א רבה הראשי של תל אביב שבהיותו רב צעיר בתל אביב, הוזמן לשאת דרשה לקראת ראש השנה בתיכון בדרום תל אביב, לנוער, המנוער מכל זיק של רגש יהודי, ורחוק מאד מתורה ומצוות, ואף מדרך ארץ והליכות.

הרב בא אל התיכון, כאשר המקום בו היה אמור לשאת את שיחתו, היה חדר האוכל של המוסד.

הרב נכנס, והתלמידים קדמו את פניו בדפיקת סכינים ומזלגות על שולחנות חדר האוכל.

הגע בנפשך, אין להם כבוד מינימלי לרב ולדבריו, ויש לשאת בפניהם שיחת הכנה לראש השנה...

פתח הרב, וקרא בקול רם משפט אחד...

יש לי רכב פיג'ו, וזאת יש לדעת שבאותם הימים המכונית של חברת פיג'ו הצרפתית, היתה נחשבת יוקרתית ביותר, כאשר הסלוגן הפירסומי שלה היה, 'הארי שבתחבורה' על שם סמלה, דמות האריה.

שמעו זאת הנערים השתתקו ושחו זה לזה בהערכה רבה, אוה!! לרב הזה יש פיג'ו.

הרב ניצל את השקט והמשיך, לפיג'ו שלי יש יום הולדת, כעת תגובת הנוער היתה שהביטו זה בזה ואמרו, מוזר, יום הולדת לרכב? מי שמע כזאת?

שאלם הרב, יודעים אתם מה עושים לרכב ביום הולדתו?

כמובן שאף אחד לא ידע, המשיך הרב ואמר להם, ובכן ביום ההולדת של הרכב עושים לו 'טסט', בטסט בודקים את האורות שלו, בודקים את הבלמים שלו, את שלמות המערכת המכנית, ואת תקינות המעטפת החיצונית, את הכל בודקים, כדי להיות בטוחים שניתן לאפשר לרכב לנוע בכבישים עוד שנה, מבלי שיסכן את נהגו, את נוסעיו, והרכבים שסביבו.

בדממה המוחלטת שנוצרה, המשיך הרב לאו להרצות את הנמשל.

ראש השנה הוא יום הרת עולם, יום ההולדת של העולם, ומה עושים בו? 'טסט' מבחן לכל דרי עולם, בודקים את האורות של כל אחד, איך הוא מאיר לסביבה, לזולת, בודקים את הבלמים שלו, את מסוגלותו לבלום את עצמו כשהוא ניצב בפני פיתוי לעבור עבירה, בודקים את מצבו בענייני בין אדם למקום, ובעניינים של בין אדם לחברו, כדי להיות בטוחים שהוא ראוי לחיות עוד שנה כאן בעולם הזה, מבלי לסכן ולהרוס את עצמו ואת הסביבה.

רושם עז הותירו הדברים בליבות הנערים, שאך לפני שעה קלה היכו במזלגותיהם על שולחנות חדר האוכל.

זהו כוחה של ההפתעה, להוציא את האדם מטרדמת ההרגל, ולעשותו מסוגל לקבל את הדברים המעוררים אל תוך תוכו.

הסכנה שבהסתגלות

התורה אומרת בפרשת נצבים: **פִּי אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָבַרְתֶּם: וַתֵּרְאוּ אֵת שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גְּלָלֵיהֶם עֵץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם: פֶּן יֵשׁ בְּכֶם**

אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מְשֻׁפָּחָה אוֹ שְׁבֵט אֲשֶׁר לָבְבוּ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם יִי
 אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לְעֵבֶד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הֵהֵם פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שָׂרֵשׁ פְּרָה רֹאשׁ
 וְלַעֲנָה: (דברים כ"ט ט"ו-י"ז)

מבאר רבי שלום שבדרון זצ"ל בשם הרב מבריסק שביאר זאת כך,
 בתחילה אמר הפסוק על העבודה זרה "וַתִּרְאוּ אֶת שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת
 גְּלִלְיָהֶם" בפעם הראשונה שראיתם את העבודה זרה, היא היתה
 בעיניכם שקץ ומיאוס, אבל בפעם השנייה הנוספת שפגשתם בהם
 בשיקוצים, הם כבר לא היו בעיניכם שיקוף וגילול, אלא "עץ וְאֶבֶן"
 כלומר? לא משוקץ וגם לא מכובד, ובפעם השלישית כבר נראו
 בעיניכם "כֶּסֶף וְזָהָב" כבר היה בעיניכם דבר מכובד, ככסף וזהב.

היינו שהתורה לא מציינת כאן שלושה סוגים של עבודה זרה, שיקוף
 וגילול, עץ ואבן, כסף וזהב, אלא הכוונה לאותה עבודה זרה עצמה
 במבטים שונים, בתחילה היא מאוסה, אט אט מתרגלים עד שהיא
 נראית ככסף וזהב.

סיפר רבי שלום שבדרון זצ"ל על עצמו. בשנת תשט"ז כאשר נסעתי
 לראשונה לחו"ל, הפלגנו באוניה על הים, היתה נסיעה ממושכת.

באחד הימים בשעות הבוקר, אני מבחין, כי הנוסעים רצים ועולים
 על גג האוניה, על הסיפון, יצאתי גם אני אחריהם, כמעט כולם עלו
 ובידם משקפות, היו כאלו גם עם מצלמות, עמדו ליד הגדר, הסתכלו
 הביטו, ואפילו מחאו כפיים, הנה הנה...

הסתכלתי גם אני וראיתי את 'וונציה', בתים על הים, ומסביבם מים
 מלוכלכים, כאשר כל עשרים וחמש מטר הבחנתי כי מתנוסס שתי
 וערב, שיקוצים וגילולים. זו העיר ונציה שראיתי בפעם הראשונה.

לאחר אותה נסיעה, כתבתי לחבר שלי מכתב, בו ציינתי כיצד
 עמדתי על הסיפון, וממש לא הבנתי מה כולם מתפעלים, נכון, כבר
 שמעתי כי העיר ונציה בנויה על המים, והנה גם ראיתה, ומה זה בסך
 הכל? מים מלוכלכים, צלמים, ובתים כמו שיש בכל העולם, אלא
 שהבית אינו על היבשה מכל צדדיו, אלא על קו המים, ובמקום כביש
 ומדרכה, ישנה סירה, וכי לא ראינו סירות מימינו?! ממה מתפעלים!?

כששבת מחו"ל באותה נסיעה חזור, שוב הכל רצו, עלו על הסיפון, אם כולם רצים, אדם חושב לעצמו בתת הכרה, כנראה שבכל זאת זה דבר מעניין במיוחד. עליתי גם אני, ומה ראיתי? בתים לבנים, וחשבתי לעצמי מעניין איך באמת הם עומדים על המים, אך מיד הוספתי להרהר, טוב, נו, בסך הכל זה לא כלום, סך הכל דבר פשוט, בנו בתים על גבול המים, כך ממש חשבתי.

בפעם השלישית שהזדמן לי לחלוף בנסיעה על יד ונציה, היה זה לאחר כשלוש שנים, עליתי על סיפון האונייה, אימצתי את העין לראות, ואפילו ביקשתי מאחד הנוסעים, שיתן לי את המשקפת לראות בה, כסף וזהב אשר עמהם, נורא ונפלא...

סיפר ר' שלום שבדרון שפעם אחת היה פיצוץ בצינור ביוב ראשי בירושלים, וכל הביוב היה מחוץ לתעלה, והיה ריח נורא ואיום, וכל מי שהגיע לאיזור ממש נחנק מהריח הרע וברח מהמקום.

וגם שהגיע לשם ר' שלום, נחנק מהריח הרע, הוא התחיל למהר בהליכתו לעזוב את המקום מיד וללא שהות, ותוך כדי שהוא ממהר בהליכתו, מסתכל על צוות הפועלים שעמלו לתקן את הביוב, ותוך כדי התבוננות עליהם, איך הם לא נחנקים שם, הוא רואה שני פועלים שיושבים שם ואוכלים מנה פלאפל.

שאלתי את עצמי אמר ר' שלום שבדרון איך הם יכולים לאכול שם? וכי לא מסריח להם?

והתשובה לא, כיון שנשארו במקום, התרגלו למקום עד שכבר לא מרגישים את הריח הרע, ועוד יכולים להתענג באכילתם.

אומר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל אסונו של האדם הוא שמתרגל למצבו, ומשלים הוא עם מצבו בלי לחוש כי הסופה מתקרבת ובאה, ומי גרם לכך? ההרגל... כי אילו היה רואה פתאום אנה הגיע, בודאי היה מתהפך לאיש אחר.

משל לאדם שלא ידע ולא שמע כי סוף כל אדם למיתה, ולפתע נזדמן לו לראות מיתת אדם, האם לא יודעו האיש ההוא, ולא יהפך לבבו והיה בעל תשובה גמור?

והוסיף וכתב רבי חיים שמואלביץ (פרשת חיי שרה תשל"ג) שבתכונות נפשו של האדם, טבועה מדת ההסתגלות, ואף הדברים הקשים ביותר, אט אט מסתגל האדם אליהם, והוא חי בהם.

נוכחנו בדבר בדורנו אנו, אשר אחינו מבני ישראל נלכדו בגיא התופת הנאצי, ויסורים קשים מנשוא היו מנת חלקם יום יום, הלא למשמע און תסמרנה שערות הראש, עד שנבצר מבינתנו להבין כיצד מבין אנשים שנלקחו מבתיהם השלום, נשפטו ביון מצולה של חיות האדם צמאי דם ותאבי רצח, היו שנשארו בחיים, הכיצד?!!!

אלא שהמעבר מהבית אל הגהינם, שלבים היו לו, ובשליבה אחת לשליבה שניה הסתגל האדם, וכך עד הדיוטה התחתונה, וכיון שנסתגל אט אט, יכול היה לעמוד במצבו האיום שנקלע אליו, ועבר בחיים את שבעת מדורי הגהינם.

הנה רז"ל ראו ברוח קודשם, את מכת המחלה האנושה הלזו, והאסון הכבד הזה אשר שמו 'תרדמת ההרגל' אשר מצודתה פרושה על כל החיים.

כי האדם מיד שנולד, הוא מוקף כולו בנסים ונפלאות, הן מפלאי כל הבריאה ומאורעות העולם, הן ממערכת בנין גופו, וכל כוחותיו, ברם, כשנולד אין בו דעת, וכשגדל ונכנסה בו בינה ודעת, אינו נותן לב להתבונן מכל הנפלאות אשר עיניו רואות מסביביו, לפי שכבר נתרגל להם וחי וגדל עליהם יום יום, וטבע האדם להתפעל רק מדברים חדשים אשר טרם ראו עיניו, ושוב אחר שמתרגל להם ונתיישנו אצלו, הופכים להיות בעיניו כדברים פשוטים המוכנים מאליהם.

וזהו כל אסונו של האדם, שאף שפעמים שומע או רואה דברים שלבו מתלהב בהם להתרומם לעבודת בוראו יתברך, מיד בא שלטון ההרגל והשגרה, ומכבה כל זיק וגחלת הקדושה שנתנוצצו בלבו, ושוקע שוב בתרדמת הזמן, ושוכח מכל אותם נקודות התעוררות שנודמנו לפניו, וישן לו שנת עולמים רח"ל.

בספר נאות דשא מספר המחבר רבי דוד גרינפלד, פעם יצא הדבר ולצערי הרב נאלצתי לנסוע ברכב החברא קדישא שהוביל גופתה של נפטרת אחת, מת מצוה.

לבי כמעט והתפוגג מהתרגשות וחרדה, לשבת בקרוב מקום על יד גופת נפטר, ואילו כל הצוות של החברא קדישא שישבו איתנו, שוחחו ביניהם כאילו היה זה דבר שבשיגרה, ולא ניכרה על פניהם שום הבעת התרגשות.

נתקשיתי מאד להבין זאת, אך גם זו למרבה הצער, כחה ההרסני של ההשפעה, שהיא תרדמת ההרגל השיגרה.

סיפר הרב חיים דוד קובלסקי שליט"א. לפני שנים שמעתי סיפור מדהים על מוהל וותיק, היה זה מוהל שכבר זכה למול אלפי תינוקות מכל החוגים ומכל העדות.

באחד הימים התקבל בביתו טלפון, מן הצד השני של האפרכסת בקע קול נרגש, המוהל ר'... שלום וברכה. בן נולד לנו, ונשמח מאוד אם תוכל למול אותו... קולו כמעט נשנק... בשמחה רבה אמרתי...

באיזה יום הברית? מן העבר השני דממה, כעבור כמה רגעים שבה נשימתו של האב הנרגש, המוהל כבר הבין כי לפניו מקרה משמח במיוחד...

כמה זמן חיכיתם לתינוק הזה? שאל.

עשרים ושתיים שנים השיב האב, כעת גם המוהל היה מרוגש, האב חזר פעמיים ושלוש על כתובתו עד שהמוהל הצליח לרשמה כיאות.

בהגיע יום הברית, נפעם המוהל ונרגש, השכים קום לתפילת וותיקין הוא קיבל בהבנה את בקשת האב לערוך את הברית בשבע בבוקר, זמן כה רב המתינו וציפו לתינוק, גם אם היו עורכים את הברית בחמש בבוקר היה מבין לליבם.

בתפילת שחרית התפלל המוהל בלב הומה לריבון העולמים, כי הרך העומד להימול, יגדל לתורה לחופה ולמעשים טובים לתפארת בני משפחתו.

בדרכו אל הברית כבר עלו בעיני רוחו דמויותיהם, של בני משפחה נרגשים, ידידים ומכרים עם ברק בעיניים, ובאוזניו כבר שמע את עזרת הנשים הומייה מתמיד.

הוא הקפיד להגיע אל האולם רבע שעה לפני המועד הנקוב, איש לא היה שם, בשעה היעודה נכנס האב בידו כרית הברית, ובלא אומר ודברים חיבכו המוהל, טפח על גבו, הלם על כתפו ונפנה להכין את כליו, בחיוך רוטט.

טיפין טיפין זרמו אל האולם אנשים מנומנמים, חלקם כבר הספיקו להלביש את ילדיהם שבבית, ואחרים המתינו בדריכות לעריכת הברית כדי לשוב לביתם ולהתחיל את מה שהיה עליהם כבר לסיים.

בני משפחה ניגשו פה ושם, הביעו את התפעלותם עם אבי הבן, ושחו בינם לבין עצמם על הא ועל דא.

עשרים ושתיים שנה חשב לעצמו המוהל, והם פה משוחחים על עריכת השולחנות, אי אפשר להבין את העולם?

כשנמנו עשרה משתתפים, הורה האב למוהל להתחיל בברית.

קוועטר, 'ברית קוועטר' האב ספק זעק, ספק בכה, ספק ניגן את ברכת שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, הקהל ענה 'אמן' שאין בו לא ניגון ולא התרגשות נדירה, ויקרא שמו בישראל? ביבבה פלט האב את שם בנו הנולד לו במזל טוב, ושב לטמון את ראשו בטליתו.

עם סיום הברית, הבחין המוהל בגדוד ילדים המקיף את אבי הבן, בקריאות, אבא אני אקח את שלשת הקטנים למטפלת, ונעמי תשמור כאן על ארבע הבנות, אחר כך נשאר כאן אנחנו, רק חמשת הגדולים.

ותצילנה אוזניו, האיש חמד עמו לצון, או שמא דמיונות יתר תוכפים עליו, וכופים עצמם על מחשבתו...

הוא פנה עם האב לקרן זוית, כבר חמשה ימים אני נרגש כפי שלא הייתי מעודי, עשרים ושנים שנה אמרת לי, עכשיו אני רואה שבלי עין הרע אתה מוקף, בניך כשתילי זיתים סביב לשולחןך?

אם הובנתי שלא כיאות אני מבקש את סליחתך התנצל האב מעומק ליבו, נישאתי לפני עשרים ושנים שנים, כן נולדו לי כבר יותר ממניין ילדים ברוך הוא וברוך שמו, ומה בכך? היש בעצם קיומם כדי להפחית מעוצמת שמחתי, זכיתי במתנה מופלאה, בן יהודי, נשמה טהורה וקדושה, אותה אגדל בסייעתא דשמיא לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

אתה מבין... לשמוח בכל ילד וילד שנולד בכל פעם מחדש, זהו גדלות, כי בלא זה, הרי זה להתחפר במידה הלא טובה של שגרת ההרגל.

בספר 'מקור ברוך' מבעל ה'תורה תמימה' רבי ברוך אפשטיין (ח"ד פ"מ סעיף ב) הוא מביא סיפור על דודו רבי נפתלי צבי ברלין הנצי"ב מוואלוז'ין זצ"ל, ראש ישיבת וואלוז'ין.

בכל עת מצוא, היה דודי תר ומחפש למצוא עילה להראות לתלמידים אותות חיבה ורצון, וביותר בימי חג ומועד, בעת שליבו היה טוב עליו, ובפרט בימי הפורים היה מתהלך איתם כאח ורע.

ופעם אחת בעת סעודת פורים, שאל אותו אחד התלמידים ילמדנו רבינו, הן כולנו רואים ויודעים כי כל איש העובר ובא דרך וואלוז'ין, אין חקר להתפעלות נפשו, ולרוממות רוחו מהדר כבוד התורה השורר בתוכה בכל עבר ופינה, בכל קרן זוית, ואפילו בעת ובמקומות הקבועים הנועדים לטיול ולשוח, יפגשו את בני הישיבה מטיילים ומשוחחים בדברי תורה.

והנה כמו מעצמה מתעוררת השאלה, למה בני העיר וואלוז'ין עצמה, כלומר תושביה, אזרחיה, זקניה ונעריה וכל איש ואיש שמתגוררים בה, הם הרואים ביקרא דאורייתא כל היום וכל הלילה, ומלידתם עד פטירתם.

והנה עם כל זאת, הם עומדים במדרגה הדיוטית ושפלות הנפש וטמטום הרגש, לכל אשר תראינה עיניהם ותשמענה אזניהם במחזה קודש זה, ונראים הם כמו שלא ראו מאורות מימיהם, קרים ככפור ונקפאים כאבן לכל המערכה הנאדרה וכו' והם כפסל על עמדם יעמדו, בלא כל רגש.

בתשובה לשאלה אמר הנצי"ב מוואלוז'ין לתלמידים אספר לכם סיפור שסיפר חזן אחד שבדידו היה המעשה, וזה יתרץ את השאלה הזאת ששאלת.

וכך סיפר החזן.

פעם אחת ביום שמחת תורה כשהייתי עובר לפני תהלוכת הצבור בהקפות סביב הבימה, וספר תורה בידי, ובידי כל המקיפים כנהוג, ותינוקים ותינוקות, ילדים וילדות סובבים עוטרים אותנו מכל עברינו, קופצים ודוחקים עצמם לנשק את כל הספרי תורה אשר ביד כל אחד מהמקיפים, והם נאזרים ברוח תלבושת של רגשי עליצות, והתעוררות של שמחה ומפזזים ומכרכרים ברום התפעלות הנפש משמחה של מצוה לכבוד התורה הכל כנהוג.

הנה הרגשתי והכרתי בכל שבע ההקפות שהקפתי לפני הציבור, ילדה אחת קטנה, שעמדה מנגד בכל משך ההקפות, ולא רק שלא דחקה עצמה בתוך חברותיה לנשק את ספרי התורה, עוד הניחה ממקום עמדתה, דרך לחברותיה כאומרת להם, לכו לכם אחי ואחיותי, נשקו לכם את ספרי התורה כנפשכם שבעה, והיא עצמה לא קמה ולא זעה לכל המראה ולכל החזון, ולא היה ניכר בה כל אות התפעלות וכל רגש שמחה, ויהיה הדבר בעיני לפלא.

ובאמת שחשבתי הדבר לחידה סתומה, ואשמור הדבר בליבי.

ובהיותי בטבעי איש עסקן בדברים, אוהב לחקור ולעמוד על מוצא כל דבר שאני רואה ושומע, כך היה גם כאן מספר החזן.

לאחר ההקפות, קראתי לילדה ההיא, ואמרתי לה בתי למה לא קמת ללכת כנגד ספרי התורה ולנשק, כאשר עשו כל חברותייך? הטרם תדעי כי מצוה לנשק את ספרי התורה?

ענתה הילדה ואמרה: אצלי אין ספר תורה כל דבר חידוש, וגם לא אתפעל ממנו, ואם אעמוד לנשק ספר התורה בעת אראנו, עלי לבלות שפתי מנשיקה, כי בביתנו אני רואה ואינני מפסקת לראות ולהביט בספרי תורה יומם ולילה, וכל השולחנות וכל הספסלים אשר אתנו בבית, כמעט מלאים ספרי תורה, וחלקי ספרי תורה, כה היו דברי הילדה.

השתוממתי על דבריה ושאלתי אותה בתי, בת מי את? אמרה לי אני בת סופר סת"ם, ונפתרה החידה...

אמר הנצי"ב לתלמידים, הסיפור הזה הוא מעשה שהיה, ובזה יהיה פתרון לשאלת התלמיד בדבר רגשותיהם האטומות ולבם המטומטם של תושבי וואלז'ין.

כי אדרבה היא הנותנת, כי מפני זה גופא שהם שקועים מלידתם במחזה קודש זה, וכל ימי חייהם לא יפסקו מלשמוע יום ולילה את קול התורה, לא תוכל הרגשתם לחוש את רגש הקודש, ואת עונג הנפש אשר יחושו וירגישו האורחים העוברים ושבים דרך וואלז'ין לימים ולשעות, ורואים בהדרת כבוד התורה ותפארת עוזה, וכדאמרי אינשי, השבע לא יחוש את הרעב.

הנה לפנינו דוגמא, איך שכח ההרגל, צינן את ההתרגשות שיש אצל כל מי שרואה את ספרי התורה בשעת ההקפות של שמחת תורה, ובמקום זה שלט על ילדה זו, אדישות מן הסוג הנולד מכח ההתרגלות, לראות ספרים וגוילים בתוך ביתה בכל עבר ובכל פינה בכל עת ובכל שעה.

רבי נפתלי צבי יהודה ברלין הידוע בכינויו 'הנצי"ב מוואלוז'ין נולד במיר בערב ראש חודש כסלו שנת תקע"ז לאביו רבי יעקב ברלין, שהיה תלמיד חכם מופלג ועסק לפרנסתו במסחר אריגים.

מסופר כי פעם כשחזר רבי יעקב ממסעיו, הביא לביתו כלים יקרים מזכוכית, ופעם אחת בלי כוונה שברה המשרתת את אחד הכלים. גערה בה אשת רבי יעקב על חוסר זהירותה, אולם כששמע זאת רבי יעקב, אמר לאשתו, אם את חושבת שהיא צריכה לשלם על מה ששברה, תתבעי אותה לדין תורה, וכאשר יפסוק הרב כן יהיה, אבל אין לך רשות לגעור בה ולהעליב אותה.

בעלת הבית יצאה יחד עם המשרתת לדין תורה, והנה גם רבי יעקב יצא גם הוא ללכת אחריהן, כשאשתו קראה לעומתו, אין אתה צריך לבוא לסייעני, אדע בעצמי לטעון בפני הרב... השיב לה, לא בשבילך אנכי הולך, אלא לשמש פה, וסניגור למשרתת. כמובן ששמעה זאת בעלת הבית חזרה לביתה.

בגיל חמישים עלה רבי יעקב לארץ ישראל, והתגורר בירושלים העתיקה, סמוך לבית כנסת החורבה.

בנו הבכור של רבי יעקב, הוא הנצי"ב רבי נפתלי צבי יהודה ברלין, שבגיל אחד עשרה הגיע ללמוד בישיבת וולוז'ין, ובגיל שלוש עשרה וחצי, לקחו ראש ישיבת וולוז'ין רבי איצ'לה מוולוז'ין לחתן לבתו מרת 'ריינא בתיה' (רבי איצ'לה היה בנו של רבי חיים מוואלוז'ין מייסד הישיבה) וילדה לו את בנו בכורו רבי חיים ברלין.

לאחר פטירת רבי איצ'לה מוולוז'ין בשנת תר"ט, מונה חתנו הראשון רבי אלעזר יצחק פריד לעמוד בראשות ישיבת וואלוז'ין, ולאחר כארבע שנים י"ג אלול תרי"ג נפטר רבי אלעזר יצחק פריד, ואז התמנה חתנו השני של רבי איצ'לה, הלא הוא הנצי"ב לראש הישיבה. ובאותה תקופה נתמנה לר"מ בישיבה נינו של רבי חיים מוואלוז'ין רבי יוסף דב הלוי סולוויצ'יק. (בעל הבית הלוי).

(בתו של רבי חיים מוולוז'ין מרת 'רלקה' נישאה לרבי יוסף דב סולוויצ'יק בן רבי משה, ונולד להם בנם רבי יצחק זאב, אביו של הבית הלוי)

ובעוד ששיטתו של הנצי"ב היה עדיפות לבקיאות על פני העיון וכך היו השיעורים שמסר, שהיה בבחינת 'סיני' שיטתו של רבי יוסף דב הלוי היה עדיפות לעיון על פני הבקיאות, בבחינת 'עוקר הרים'. ובעקבות כך פרצה מחלוקת גדולה בישיבה בין התלמידים. הללו רצו שהנצי"ב ימשיך לכהן בראשות הישיבה, ומנגד היו שרצו שרבי יוסף דוב נינו של רבי חיים מוואלוז'ין, יכהן כראש הישיבה.

עד שבחודש חשון תרי"ח נקראו גדולי הדור, לבוא לוולוז'ין כדי להכריע במחלוקת. הדיינים היו שני תלמידיו המובהקים של מייסד הישיבה רבי חיים מוואלוז'ין, רבי יוסף מסלוצק ורבי דוד טבלי ממינסק, ועליהם נוספו עוד שנים רבי יצחק אלחנן ספקטור שהיה אז צעיר לימים, ובעתיד נתמנה לרבה של קובנה, ורבי זאב ז"ל המגיד מוילנא.

בפני חברי בית הדין אמר רבי זאב המגיד מוילנא, הנה השבוע נקרא פרשת וישב, וידוע לכולכם שאני דורש בפני הציבור בפרשת השבוע, ודרכי בכל שבוע להציג את דמות הצדיק מול דמות הרשע שבפרשה, בפרשת בראשית יש את אדם

וחוה מול הנחש, הבל מול קין. בפרשת נח יש את נח הצדיק מול אנשי דורו שהיו רשעים. בפרשת לך לך אברהם אבינו מול פרעה ומצרים, וכן לוט הרשע שאמר אי אפשר באברהם ובאלוקיו, מול אברהם הצדיק. בפרשת וירא, אברהם כנגד אנשי סדום הרעים והחטאים, וכן יצחק מול ישמעאל. בפרשת תולדות, יעקב כנגד עשיו. בפרשת ויצא יעקב מול לבן, בפרשת וישלח שוב יעקב כנגד עשיו, ובני יעקב כנגד חמור ושכם בנו, וכן כיוצא בזה בשאר פרשיות אני מעמיד חייב כנגד זכאי וצדיק כנגד רשע, אולם בפרשת וישב מסתמים דברי, כשאני מדבר בענין יוסף ואחיו אני יודע לצד מי יש להכריע, הלא כולם קדושים כולם טהורים.

והנה ממשיך המגיד מוילנא ואומר, גם בנידון שלנו כך הדבר, כי להכריע בין שני גדולי עולם אלה, הגאון הנצי"ב והגאון רבי יוסף בער, אני מתקשה מאד ומסתתמים טענותי כי מי יכניס ראשו בין שני הרים ולא ירוצצו את גולגלתו, שהרי שניהם גאונים וצדיקים.

לאחר שישבו כשבועיים על המדוכה, פסקו שהנצי"ב ימשיך לכהן בראשות הישיבה, ורבי יוסף דב (הבית הלוי). יכהן כר"מ בישיבה.

הדבר נמשך כך עד שנפטר רבי יוסף מסלוצק, ורבי יוסף דב הלוי נקרא לכהן בישיבת סלוצק. ובמקומו מינה הנצי"ב את חתנו רבי רפאל שפירא לר"מ בישיבה (רבי רפאל שפירא היה לימים חמיו של רבי חיים הלוי סולוויצ'יק בנו של הבית הלוי רבי יוסף דב סולוויצ'יק).

לאחר שעזב רבי רפאל שפירא את הישיבה לטובת רבנות באחת העיירות, מילא את מקומו, חתנו, רבי חיים הלוי סולוויצ'יק, חתן נכדתו של הנצי"ב. הוא החל באמירת שיעורים בעומק העיון.

רבי רפאל שפירא חתנו של הנצי"ב, היה מתפאר בפני הנצי"ב חותנו, על חתנו רבי חיים, יפה כוחו של חתני, מכח חתנך...

לאחר שלושים ושמונה שנים בראשות הישיבה בשנת תרנ"א, החליט הנצי"ב לפרוש מראשות הישיבה, לאחר שכבר נחלש, והחליט למנות את בנו מאשתו הראשונה רבי חיים ברלין לראש הישיבה.

למינו זה קמו הרבה מתנגדים מבחורי הישיבה, והישיבה היתה כצאן ללא רועה, חזרו וביקשו מהנצי"ב שיחזור בו מהתפטרותו, אך הנצי"ב אמר להם במליצה "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה", ובנוסף סרב לחזור בו מהתפטרותו מפני שהיה בדעתו לעלות לארץ ישראל.

והנה בחודש כסליו תרנ"ב הגיע גזירת השלטונות לישיבת וואלוז'ין שכל יום מהשעה תשע בבוקר ועד לשעה שלוש אחר הצהריים ילמדו בישיבה לימודים כלליים. ובנוסף אסור ללמוד בישיבה יותר מעשר שעות. וכמו כן אסור ללמוד בלילה. כך שבקושי נשאר להם ארבע שעות ללימוד תורה.

ומשלא קיבלו עליהם את החוקים הללו, באו השלטונות בבוקרו של יום רביעי ה' שבט תרנ"ב וסגרו את הישיבה.

הנצי"ב ניסה לשנות את רוע הגזרה, ולעשות השתדלויות, אך ללא הועיל, עד שהגיע מהשלטונות גזרת גירוש מעיירת וולוז'ין לנצי"ב, לבנו רבי חיים ברלין, ולרבי חיים סולוויצ'יק, שכאמור היה נשוי לנכדתו של הנצי"ב.

בעקבות גזרת הגירוש עבר הנצי"ב להתגורר בווארשה עד לפטירתו ביום חמישי כ"ח אב תרנ"ג בשעה ארבע לפנות בוקר כשהוא בגיל שבעים ושש, ולמחרת ביום ו' נטמן שם בוורשה.

הנצי"ב מוואלוז'ין היה דודו ולימים גם גיסו, של רבי ברוך אפשטיין מחבר הספרים תורה תמימה, וספר מקור ברוך הנ"ל.

אחותו של הנצי"ב רבי נפתלי צבי ברלין, נישאה לבעל ערוך השולחן רבי יחיאל מיכל אפשטיין, אביו של בעל התורה תמימה.

ולאחר פטירת רעייתו, נשא הנצי"ב את בת אחותו, מרת 'בתיה מרים' ע"ה בתו של רבי יחיאל מיכל אפשטיין ז"ל, בעל ערוך השלחן. וילדה לו שני בנים הבן הבכור רבי יעקב ברלין, והבן השני הוא ר' מאיר ברלין מראשי המזרחי. הוא שינה את שם משפחתו לבר אילן, עלה לארץ בשנת תר"צ, באותן השנים הוא החל לתכנן את המכון לעריכת האנציקלופדיה התלמודית, הכרך הראשון יצא עוד בחייו בשנת תש"ז, כמו כן הקים את עיתון הצפה של המזרחי, נפטר י"ט ניסן תש"ט בירושלים.

דבר מעניין כותב בעל התורה תמימה רבי ברוך אפשטיין על שורשיה של משפחת אפשטיין.

כשהגלה טיטוס את היהודים מירושלים, בין הגולים היו כמה משפחות שגלו לספרד.

אחת המשפחות העתיקות והיותר מיוחסות שהיו בספרד, היא משפחת בנבנשתי, שהיו מעוטרים בכתר תורה וגדולה.

ובגרוש ספרד התחלקה משפחת בנבנשתי לשתי קבוצות, חלקם הלכו לסאלוניקי אזמיר ועוד, והם נשארו בשם המקורי בנבנשתי, וחלקם הגיעו למדינת אשכנז, ושם הגיעו לעיר אפשטיין וישבו שם, ומכיון שהיא היתה העיר הראשונה שבו מצאה המשפחה מנוח לכף רגלם מנדודי הגלות, כאות הכרת הטוב קבלו על עצמם לייחס את שם משפחתם על שם העיר אפשטיין. ועוד סיבה ששינו את שם משפחתם, מפני שלאחר גירוש ספרד, היה פחד לשאת שם משפחה ספרדי.

בסיום כותב רבי ברוך אפשטיין, ואיך שהוא, צר מאוד על אובדן למשפחתי, כנוי משפחה עתיק יומין, ישן נושן, נהדר ומכובד עד מאוד, ואשר מראש מקדם נעטרו בו משפחות רבות, משפחות חכמים וסופרים וגדולי האומה אשר האירו לארץ ולדרים, וישאר הדרם לדורי דורים, חבל חבל מאוד! עכ"ל.

סיפר רבי יעקב לנדא זצ"ל רבה של בני ברק, שפעם אחת היה בליובאוויטש הכנסת ספר תורה, וכנהוג בתופים ובמחולות.

והיה שם איש כפרי שראה את המאורע, וגודל השמחה, והבין שבודאי אין לבית המדרש שום ספר תורה, לכך השמחה גדולה כל כך.

וכשראה אח"כ את ספרי התורה באין לקבל את הספר תורה החדש, תמה לשמחה מה זו עושה? הלא כבר יש כמה ספרי תורה!!!?

והשיבו האדמו"ר מהרש"ב "א ספר תורה" היינו שכל ספר תורה הוא עולם מלא בפני עצמו, כאילו לא היתה ספר תורה רק אז.

בספר 'חיים שיש בהם' מספר המחבר רבי יצחק שרגא גראס מעשה שבדידו הוה עובדא.

בשנות בחרותי למדתי בישיבת נחלת יעקב, בווייליאמסבורג, וזכיתי להסתופף בצילו של מורי ורבי הגאון רבי עזריאל יהודה לעבאוויטש זצ"ל (אב"ד ור"מ דקהל עדת יראים וויען, ונשיא כולל שומרי החומות לצדקת רבי מאיר בעל הנס בירושלים עיר הקודש תובב"א) להתחמם באור תורתו, שהאירה וזרחה במשך כל שעות היממה בין כותלי בית מדרשו.

היה הסדר באותן השנים, שבחדשי הקיץ, כאשר בעיר הגדולה ניו-יורק החום לוחט, ואין ישיבת כרכים מסוגלת להתעלות בתורה, היגרה הישיבה אל מחוץ לעיר, להרי הקטסקיל, למקום בו האויר זך וצח.

מי יתנני כירחי קדם, לאותם ימים נפלאים בהם למדנו תחת כיפת השמים, היינו רעבים גם צמאים, אבל לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה', קול התורה הנעים שהתנגן בחלל המרחב האין סופי, היה ביטוי נאמן של לבי ובשרי ירננו אל אל חי.

נהוג היה בין תלמידי הישיבה, להיות נייעורים בליל ששי, לעסוק בו בלימוד התורה, מי בשמעתתא והלכתא, מי בחומש עם פירוש רש"י ורמב"ן, מי בספרי חסידות ועבודת ה', הצד השווה שבהם הכמיהה והשקיקה להתעלות ולהתרומם מחיי החולין, כהכנה דרבה לקראת שבת מלכתא.

אולם מה שנוגע לסדרי הישיבה, לא נפטרנו מסדר של אשמורת הבוקר של יום הששי, אע"פ שהיינו ערים כל ליל ששי, לא היה ויתורים. כל יום ששי באשמורת הבוקר, היה סדר, והיינו שוקדים על לימודינו, למרות שהיינו ניעורים כל הלילה.

והנה נכנס רבי עזריאל יהודה לעבאוויטש זצ"ל במלא הדרו, כולו אומר כבוד, ומבחין שחסרים הרבה בחורים מאלו שלמדו בלילה כיון שהלכו לנוח קימעה, כדי לאגור כוחות לפני תפלת שחרית, והדבר חרה לו.

הרב קורא לי, ומטיל עלי תפקיד, ללכת ולהעיר את הבחורים משינתם.

חשתי ולא התמהמהתי לקיים מצוה לשמוע דברי חכמים, כל כולי מוכן ומזומן, ולפתע הרב עוצר אותי, ומוסיף דברים ברמז...

הידעת מהו ההבדל בין 'ונתנה תוקף' לבין 'והוא רחום' הארוך שאומרים בשני וחמישי? זהו פעם אחת בשנה, וזה יותר, אמר, ולא יסף.

פירושם של דברים, כי ישאל השואל לאמר, מדוע איפוא בחר בי הרב להיות המעורר באותו בוקר, והרי היה לנו מעורר קבוע, העושה מלאכתו בתמידות כזקן ורגיל, מה פתאום נבחרתי אני לשליחות זו?

אולם הבה נתבונן, מדוע בימים הנוראים נאמר הפיוט 'ונתנה תוקף' בכזו התעוררות, בכזו התרגשות, בכזה כובד ראש, בכאלו דמעות שלישי, ומאיך תפלת 'והוא רחום' הארוך שאומרים בימי שני וחמישי בתחנון, תפלה מלאה תחינות ובקשות, חיפוש דרכי התשובה ועוד ועוד, היכן ההתעוררות? היכן ההתרגשות והכבוד ראש?

מה החילוק שביניהן... התשובה היא ההרגל...

תפלה הנאמרת מדי שבוע בשבוע, ונפשו של אדם רגילה בה, קשה לו להתעורר ולהתרגש, לא כן פיוט 'ונתנה תוקף' הבאה אחת לשנה, שם נעשה בשרו חידודין חידודין.

התמנותי לעורר את הבחורים באופן חד פעמי, היתה דוגמת 'ונתנה תוקף', שיש לצפות לתוצאות חיוביות, הרבה יותר מהשיגרה היום יומית, כוחו של הרגל. (חיים שיש בהם אבות א.)

(רבי עזריאל יהודה לעבאוויטש זצ"ל, נולד, ביום ד' ניסן תר"ע בעיר פאקש לאביו הר"ר יעקב הי"ד. אביו ר' יעקב היה אדם ירא שמים בתכלית, לימים סיפר בנו רבי עזריאל יהודה, על ישרותו בעניני מסחר של אביו.

ר' יעקב החזיק לפרנסתו חנות לממכר צרכי מאכל, ורוב רובם של הקונים היו גויים. לפני חתונת בנו רבי עזריאל, פנה ר' יעקב אל בנו יקירו ואמר לו, הנני מעיד על עצמי, שמעולם לא שקרתי או הטעיתי את הלקוחות הגויים שלי, ולכן אני מתפלל שגם אתה, כשתרביץ תורה בעם ישראל, תעשה זאת באמת ובאמונה, ואל תשקר אף אחד באומנותך זו.

סיפר הרב לתלמידיו, שאחד הדברים שהשפיע עליו במאוד, עוד בהיותו ילד קטן, ועיצב את דפוסי מחשבותיו והשקפותיו, היה ביקורו של פקח ממשלתי בחנותו של אביו. היה זה כאשר הממשלה בהונגריה פרסמה גזירות ותקנות מחמירות על בתי המסחר והחנויות ברחבי המדינה, תקנות אלו נועדו להגביר את המודעות לנקיון ולבטיחות בקרב הסוחרים, ואכן חנויות רבות נסגרו באותה תקופה, עקב כך שלא עמדו בתקנות.

בוקר אחד הגיע פקח אל חנותו של האבא, וביקש לבדוק האם בית מסחר זה מקיים את כל ההוראות שפורסמו על ידי הממשלה, התוצאות לא היו טובות במיוחד, ואף בישרו על סגירתה הצפויה של החנות. לא פחות מ-14 פגמים מצא הפקח בחנותו של ר' יעקב, הוא רשם את כל הממצאים בדו"ח מיוחד, והתכוון למוסרו לשלטונות.

בדרכו ליציאה מהחנות, החליט הפקח לבדוק גם את המשקולות, ולבחון גם את שקי הסחורות שנשקלו כבר, האם הם מתאימים למשקל הנכון, הוא מנסה משקולת אחר משקולת, שוקל שק אחר שק ואינו מאמין למראה עיניו, לא די שהמשקל היה מדויק ביותר, אלא שבכל שק היה סחורה עודפת, ושק שהיה אמור להכיל קילוגרם אחד, החזיק בקרבו עשרות גרמים נוספים וכדומה.

בתחילה היה הפקח בטוח שמדובר בטעות, אבל משבדק שק ועוד שק וראה שהמצב זהה בכלם, ובעל הבית מוסיף לכל לקוח עוד כמה גרמים שלא היו צריכים להיות שם, הבין שיש לו עסק עם חנות מיוחדת במינה.

הפקח יצא מדעתו מרוב התפעלות, הוא לא האמין שיכול להיות מצב כזה, שסוחר יתן משלו ללקוחותיו בלי שאיש כפה אותו לכך, הוא כמובן לא היה מודע לכך שדבר זה מובא בשלחן ערוך וההלכה היהודית היא זו המכוונת את אורחותיו של בעל החנות.

מרוב התפעלות על גודל ישרותו של ר' יעקב, קרע הפקח את כל הדו"ח שהכין כדי למסור לשלטונות, ואמר לפני כל הנוכחים, שסוחר המתנהג בדרך מופלאה שכזו, בודאי חף מכל פשע, ואין לחייבו על שום דבר.

הדבר התפרסם בכל האיזור, ומלבד מקידוש השם העצום שהיה באותה שעה, החלו לקוחות רבים לפקוד את חנותו של ר' יעקב, באומרם לעצמם, שאם גורמי הפיקוח הממשלתיים ממליצים על ישרותו של בעל החנות, אין ספק שכדאי להימנות על קהל לקוחותיו (ברכי נפשי ח"ג עמ' תמ"א)

מסופר על רבי עזריאל יהודה לעבאוויטש זצ"ל שבהיותו כבן תשע שנים הבטיחו אביו לקנות לו מתנה כחפצו, אם ידע את כל התנ"ך בעל פה, הרב ביקש מאביו שרצונו שירכוש לו תנ"ך, וכן עשה, ובכל יום למד האב עם בנו ארבע פסוקים, וביום השבת היה הבן חוזר עליהם, ואביו היה בוחן אותו.

בסדר זה למדו האב והבן כמה שנים רצופות, עד שרכש לו ידיעה מבהילה בכל התנ"ך, ואכן עד זקנה ועד שיבה לא שכח דבר אחד ממשנתו. תלמידיו היו משתוממים ומתפלאים כיצד כאשר דרש או כאשר נשא שיחה בישיבתו ובקהילתו, היה מצטט מן הזיכרון פסוקים או לפעמים פרקים שלמים.

בשנת תר"ץ נשא רבי עזריאל יהודה לאשה את בת הזקונים של רבי יצחק רוזנברג זצ"ל אבד"ק האדהאז שבהונגריה מח"ס גבורות יצחק, בהיות חמיו נכדו של הגה"ק רבי הילל מקלאמאי זצ"ל מגדולי תלמידי החת"ס זי"ע מסר לו חמיו המון ענינים ושיחות קודש שקיבל מהחתם סופר.

רבי יצחק רוזנברג אב"ד אדהאז ניהל את קהל עדתו וישיבתו ברוחו של החתם סופר, הישיבה התקיימה עד לשנת תרמ"ד בה פרצה מלחמת עולם הראשונה. לאחר מכן בשנת תרפ"ט הקים חתנו רבי יהודה עזריאל את הישיבה מחדש, עד שפרצה השואה שנלקחו כולם למחנות.

רבי יצחק רוזנברג ומשפחתו הועלו לרכבת לאושוויץ, אך מסיבה בלתי ידועה, הרכבת לא הגיע ליעדה, כי אם לאוסטריה ליד ווינא וכך ניצלו ממות בטוח. בי"א חשון תש"ה נפטר רבי יצחק רוזנברג בגיל 85 ובנו קיבל רשות מהמונה, ללוותו לקבורה עם עשרה יהודים, קברו נכרה בקצה בית הקברות של הגויים, כשהקבר מוקף בגדר. לאחר 11 שנה ביום שישי י"ט אדר תשס"ז העלו את עצמותיו לבית העלמין הלפרין בבני ברק. נכדו בן בתו הוא הרב הילל בריסק מחבר הספר ההלל בהקרבת קרבן פסח, תיאור מרתק של הקרבת קרבן פסח איך הייתה בבית המקדש.

ומסופר על רבי עזריאל יהודה, שכמו כל חתן, קיבל אף הוא כובע חדש ליום חתונתו, והתכונן לחבוש אותו לראשו בעת הכנסו לחופה, מה הופתעו אפוא חבריו ומקורביו לראותו, חבוש במגבעתו הישנה, גם כשעמד תחת אפריון החופה.

לאחר מכן הסביר החתן בעצמו את הסיבה לכך.

עד לחתונתו למד הבחור המופלג אצל הגאון המפורסם בעל הלבושי מרדכי, חמיו של המהרי"ץ דושינסקי, והיה אחד מתלמידיו המופלגים והקרובים ביותר, לפני עזובו את הישיבה, הגיע רבי עזריאל לרבו כדי לקבל ממנו ברכת פרידה, הניח הלבושי מרדכי את שתי ידיו על ראש תלמידו המובהק, ועיניו זלגו דמעות, הברכה היתה ארוכה במיוחד, ובמשך 15 דקות, היו ידיו של הרב מונחות על ראש התלמיד, ודמעות עיניו נוטפות על כובעו של החתן, הדמעות הרטיבו את הכובע, עד שנראה בו כתם גדול, היה זה הכובע הישן אותו חבש במשך כמה שנים.

זו היתה הסיבה שבחרתי לחבוש את הכובע הזה בעת חופתי, יקרות היו לי מאד דמעותיו של מורי ורבי, ורציתי לחוש אותן ולהתעטר בהן בעת החופה. (ברכי נפשי ויקרא עמ' קס"ט)

הרב היה שותף מלא למערכות שניהל האדמו"ר מסאטמר. וביום ז באדר תשנ"א לקה בלבו והיה מאושפז בבית חולים, עד שנפטר ביום א' דראש השנה תשנ"ב. הרב לא השאיר אחריו זש"ק, אלפי תלמידיו הרבים, הם הם ילדיו ממשיכי דרכו. ת.נ.צ.ב.ה.

שלא תפוג ההתעוררות

אֵיתָא בַּאבוֹת (א ד) יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צָרָה אֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית
וְעַד לְחַכְמִים, וְהוּי מְתַאֲבֵק בְּעַפְר רְגְלֵיהֶם, וְהוּי שׁוֹתָה בְּצִמָּא אֶת
דְּבְרֵיהֶם:

מבאר בפירוש החסיד יעבץ (לרבינו יוסף בן חיים יעבץ, הוא נולד בספרד בשנת
ה'קצ"ח לערך, והיה ממגורשי ספרד, חיבר ספר אור החיים נגד הפילוסופיה, וכמו כן כתב שם נגד

אלו שלא מילאו כרסם בש"ס ופוסקים וכבר עוסקים בקבלה, ועל ספרו זה אור החיים, כתב הבני יששכר רבי צבי אלימלך מדינוב פירוש בשם מעין גנים. בעת גירוש ספרד הוא נמלט לאיטליה) לפי שאמר התנא, "יְהִי בֵּיתְךָ בֵּית וְעַד לְחַכְמִים" וטבע האנשים לקוץ בדברים בהתמדתם ויבוא לבוץ למלמד, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין נ"ב:): למה דומה תלמיד חכם אצל עם הארץ? לקיתון של זהב, דיבר עמו, דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו, דומה לכלי חרס הנשבר שאין לו תקנה. וכו'.

וזו הסיבה שהקפיד ה' שאדם המגיע לבית המקדש, לא יצא מאותו השער שנכנס, כמו"ש ביחזקאל (מ"ו ט) "וּבָּוֹא אִתְּךָ לְפָנַי יִי בְּמוֹעֲדִים הֵבֵא דֶרֶךְ שְׁעַר צְפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶרֶךְ שְׁעַר נֶגֶב וְהֵבֵא דֶרֶךְ שְׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶרֶךְ שְׁעַר צְפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ שְׁעַר אֲשֶׁר בָּא בוֹ כִּי נִכְחוּ יֵצֵא".

והטעם לכך כותב החסיד יעבץ, שלא יראה השער ב' פעמים, פן ישוה בעיניו השער שיוצא ממנו, לשער ביתו, וקורות הבית לקורותיו.

מכאן אפשר ללמוד על כחו הגדול של ההרגל, בהשתלטותו והשפעתו על האדם, שהרי כל יהודי שמגיע לבית המקדש, חרדת קודש אופפת אותו בעת הכנסו בשער הבית, וכדי לשמור על אותה חרדה שלא תפוג, הקפיד הקב"ה שלא יצא דרך אותו השער, שאם יראה אותו שער פעמים, תסור החרדה ממנו, עד שישוה בעיניו כשער ביתו, וקירות הבית בקירותיו, כניסה ויציאה אחת דרך אותו פתח פעם אחת בשנה, ואולי פעם אחת בחייו, די בהם כדי לגרום לאיבוד התחושה העילאית של מורא מקדש.

מעשה קטן ביותר, כמו יציאה וכניסה דרך אותו שער, עלול הוא להביא את האדם לידי תחושה, כי השער הוא שער ביתו, וקירות הבית הם קירותיו, זוהי עוצמתו של הכח הנקרא הרגל.

ומכאן, שעל עובד ה' ליתן דעתו על כך, שכל התעוררות של קדושה לא תדעך, והרבה הרבה יש לאדם לעמול, כדי לשמור על רעננותה של ההתעוררות שתישאר תמיד במידתה הראשונה, וכך יעלה מעלה מחיל אל חיל.

ומוסיף היעבץ לבאר, שזה היה עון חטא העגל שהיה האהל בתוכם, עד שמאסו בו, ואמרו: עשה לנו אלהים, ומשה רבינו ע"ה הרגיש בזה, ונטל את האהל מחוץ למחנה, הרחק מן המחנה עכ"ל.

והיינו שעון חטא העגל היה, משום שהיו רגילים לאהל, ומאסו בו, ולא היה בהם כח ההתחדשות, שאם היה להם את כח ההתחדשות, היו תמיד מוצאים בזה טעם חדש, וחסרון זה, היה מחמת ההרגל, ולא עוררו בקרבם את החיוב שלא להתרגל ולהסתגל לזה.

ולכן אומר התנא, למרות שביתך יהיה בית ועד לחכמים, אבל כדי שלא תתרגל אליהם ואחר כך תבוז להם, לכן הוי שותה בצמא את דבריהם, שתרגיש כל יום את ההתחדשות שבדבריהם כאילו מעולם לא שמעת אותם, שותה בצמא, כמו אדם צמא שמשתוקק לכל טיפת מים, ובזה לא תבוא חס ושלוש לידי הרגל. (שיחות מוסר תשל"ג עמ' י"ט).

ובזה גם מבארים את בקשת דוד המלך, "אַחַת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת יי' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שְׁבִתִּי בְּבֵית יי' כָּל יְמֵי חַיֵּי לַחַזוֹת בְּנֶעֱם יי' וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ" (תהלים כ"ז ד) שלכאורה קשה אחרי שמבקש לשבת ולהיות קבוע כל היום בבית ה', "שְׁבִתִּי בְּבֵית יי' כָּל יְמֵי חַיֵּי" מה מקום יש לבקש על ביקור, "וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ" שאינו מורה על קביעות?

ומבארים כנ"ל, שאף שיהיה קבוע כל היום, מכל מקום, יהיה במעלה ובהרגשה, של מבקר, שאין לבו גס במקום.

ובדרך זה ביאר רבי שמואל דוד וואלקין זצ"ל (כתבי אבא מרי ע' תע"ט. רבי שמואל דוד למד בישיבת ראדין אצל החפץ חיים כ-13 שנה, והיה נאמן ביתו ('הויז בחור') הרב חיים וואלקין משגיח ישיבת עטרת ישראל הוא נכדו של רבי שמואל דוד) את דברי הגמרא (סוכה כח).

תנו רבנן: מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון, ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה, שתיים עשרה אמר להם שמעתי, שמונה עשר אמר להם, לא שמעתי. רבי יוסי בר' יהודה אומר: חילוף הדברים, שמונה עשר אמר להם שמעתי, שתיים עשרה אמר להם לא שמעתי. – אמרו לו: וכי כל דבריך אינן אלא מפי השמועה? – אמר להם: כדי לענות על שאלתכם, אתם גורמים לי לומר, הנהגות שאני נוהג בהם, שלא שמעתי מרבותי שכך צריך למנהוג.

וכך אמר להם: מימי לא קדמני אדם בבית המדרש תמיד אני הייתי בא הראשון. ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, כלומר תמיד יצאתי אחרון מבית המדרש. ולא שחתי שיחת חולין, ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפני רבי מעולם.

ולכאורה לא מובן מה ששיבח רבי אליעזר את עצמו, מימי לא קדמני אדם לבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת ארעי.

הלא יש הרבה אנשים פשוטי עם שאינם ישנים בבית המדרש? אם כן, מהו כל השבח הזה שמעמידו על נס שלא ישן בבית המדרש לגבי אדם גדול כמוהו?

אלא שהן הן גבורותיו, שלמרות היותו רגיל כל כך להשכים ולהעריב בבית המדרש, עד שמימיו לא קדמו אדם בבית המדרש, ובכל זאת בבית אלוקים הלך ברגש, חרדת קודש, ולא נתן שמה שינה לעיניו אפילו לשינת ארעי, כאילו היה נכנס רק פעם אחת בשנה. וזו היתה מעלתו, שהרגילות להיות בבית המדרש, לא גרמה לא חס ושלוש לזלזל במקום קדוש זה, אלא תמיד היה שוהה בבית המדרש בחרדת קודש.

מסופר בנביא (שמואל א א) על חנה אשתו של אלקנה שהיתה עקרה הרבה שנים, והיתה עולה למשכן בשילה להתפלל שתזכה לבנים.

עד שעלי הכהן ברך אותה שתזכה לבן כמ"ש והיא מרת נפש ותתפלל על יי' ובכה תבכה: ותדר נדר ותאמר יי' צבאות אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו ליי' כל ימי חיי ומורה לא יעלה עלי ראשו: והיה כי הרבתה להתפלל לפני יי' ועלי שמר את פיה: ויען עלי ויאמר לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו:

ויהי לתקפות הימים ותהר חנה ותלד בן ותקרא את שמו שמואל כי מיי' שאלתיו: ויעל האיש אלקנה וכל ביתו לזבח ליי' את זבח הימים ואת נדרו: ותנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והבאתיו ונראה את פני יי' וישב שם עד עולם:

בספר ישמח יהודה בעניני לימוד וחזרה (עמ' ס"ו) ביאר מדוע המתינה חנה עד שיגמל שמואל ולא הביאה אותו לבית המקדש מיד כשעלה אלקנה?

וביאר לפי יסוד זה, משום שידעה שבפעם הראשונה שתבא לשם, יבער בקרבה התעוררות גדולה לקיים את נדרה ולהשאירו בבית ה', אבל מכיון שהנער קטן, היא תצטרך להחזירו הביתה, ואז כשיגדל ותבוא שנית, כבר יצטננו ההרגשים שהיו בפעם הראשונה.

לכן חיכתה עד שיגדל הנער, ואז תביא אותו בפעם הראשונה, שאז יתעוררו בה רשפי אש שלהבת י-ה לקיים את נדרה ולהשאירו בבית ה'. עי"ש.

המשגיח הרב שלמה וולבה זצ"ל אמר פעם, שהוא זוכר את הזמנים שרחבת הכותל היתה צרה, ובקושי היה מקום לעמוד, אך ההרגשה היתה עילאית, ולא עלה על הדעת, שזהו מקום לשוחח שיחת רעים וכ"ש לרקוד.

ופעם שאל אותו תלמיד, מה לא טוב בריקודים במוצאי שבועות או במוצאי שמחת תורה וכדומה בכותל המערבי?

אמר לו המשגיח: שהכותל אינו מקום לריקודים, אלא לתפילה ולהרגשת החורבן וצער השכינה.

ופעם סיפר לו אחד התלמידים שהיה בכותל בתשעה באב, בזמן מנחה, ופגש הרבה חברים שלא ראה אותם הרבה זמן, והרגיש שמאבד את תחושת האבלות שליוותה אותו באותו יום אחרי הקינות, והורה לו המשגיח, להפסיק ללכת בזמן ההוא, והיה לו מורת רוח מכך שהפכנו את הכותל למקום רקידה.

באחת מאגרותיו כותב המשגיח על ביקורו בכותל המערבי, וז"ל: התבוננתי איך שאני עומד בהמקום הכי גבוה מכל העולם כולו. וכמו העומד על הר גדול, ורואה את כל הנוף סביבו, וכל הבתים וכל הבנינים כה קטנים בעיניו.

כמו כן, העומד אצל הכותל המערבי, הכל מתקטן בעיניו. כל בניני בני האדם, כל העסקים, כל מה שמטריחים את עצמם במידה כה עצומה – הכל נעשה קטן וקטנטן, ואדם העומד במקום גבוה זה, שהוא 'גבוה מכל הארצות' ושם הוא מקבל את המושג האמיתי מהו גדלות ומה קטנות, מהו גבוה ומה נמוך, ועולם חדש מתגלה לפניו 'עולם גבוה' של קדושה וטהרה עבודת ה' ויראה, שזהו העולם האמיתי והקיים, עולם הגבוה מכל הארצות, וכדאי בשביל זה לבוא ירושלימה מקצה העולם ולעמוד על מקום קדוש זה, עכ"ל.

כיצד נראית ההתרגשות, של מי שזכה לעלות לארץ ישראל, ופעם ראשונה בחייו הוא מגיע לכותל המערבי, אין לשער ואין לתאר את גודל ההתרגשות וחרדת קודש שיש בו.

אבל כאשר אותו אדם הופך למתפלל קבוע באחד המנינים בכותל המערבי, הוא מוצא את עצמו בלי שום התרגשות, מי גירש את כח ההתרגשות? ההרגל!!!

איתא בגמרא (תענית ל.) אמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי: ערב תשעה באב מביאין לו פת חרבה במלח, ויושב בין תנור לכיריים, ואוכל, ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו.

כותב המהרש"א בחידושי אגדות "ודומה כמי שמתו מוטל לפניו". ר"ל דלא הוי ליה תשעה באב כאבלות ישנה.

ביאור הדברים, הגמרא ביבמות (מ"ג:) מביאה את שיטת רבי יוסי במשנה שסובר שלא למנה אסור להתארס שלוש יום מפטירת בעלה מפני שהיא אבלה, שואלת הגמרא מדוע בימים שלפני שבוע שחל בו ט' באב שנוהגים בו מנהגי אבלות, ואפילו הכי מותר להתארס?

מתרץ רב אשי, ט' באב זה אבלות ישנה לכן הקלו.

זאת אומרת אבלות ישנה כ-ט' באב, שקרתה לפני יותר מאלף שנים אינה מעוררת צער גדול ומוחשי, מחמת ריחוק המקרה, וממילא אינה מעוררת צער רב וקשה להרגיש את צער האבלות למוחשי יותר.

לכן רבי יהודה בר אילעאי, היה עושה מעשים כדי לעורר בקרבן את האבלות שתהיה יותר מוחשית אצלו, שתהיה אבלות חדשה, שדומה עליו כמי שמתו מוטל לפניו, ולא להתרגל למצב, שזו אבלות ישנה.

סיפר רבי אליהו לופיאן זצ"ל על עצמו, שכאשר עלה לארץ, מרוב חיבתו לארץ ישראל לא היה מסוגל לירוק על אדמת הקודש, וכאשר היה עולה לו רוק בתוך פיו, היה יורק לתוך מטפחת, אך ברבות הימים כשנצטננו רגשות הקודש שלו, התחיל לירוק על הארץ.

רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה נוסע מידי פעם לכותל המערבי ולקברי אבות ולהתפלל שם לעתים קצובות. וכדי לא להתרגל לכותל המערבי היה לומד מוסר לפני כן.

(מסופר שהסדר היה, שאחד מבחורי הישיבה היה מתלווה אליו לנסיעה. סיפר אחד התלמידים שזכה ללוותו, פעם הייתי גם אני בין הזוכים, מעולם לא דיבר בדרך עם המלווה, והיה שקוע בתלמודו ומחשבותיו הנשגבות במוסר ויראת שמים, חוץ מפעם אחת שדיבר אתי בלי הפסק במשך כל הנסיעה בדברי תורה, וסתם ענינים הנוגעים לשהותי בישיבה.

היה זה כשנסענו לקבר רחל, בהלוך לא דיבר מאומה, אך בחזור, העליתי אותו בקו לא נכון בטעות, קו שהקיף את כל ירושלים, כולל הר הזיתים, והאריך את הדרך ביותר מחצי שעה, כשהאוטובוס פנה ימינה לכיוון הר הזיתים, שאל רבי חיים את התלמיד לאן נוסעים? הסמקתי מרוב בושה, שהטעיתי את ראש הישיבה, ובטלתי מזמנו, וכשהייתי כולי נבוך, הסברתי לו שבטעות עליתי על אוטובוס לא נכון, כיון ששתי התחנות היו סמוכות זו לזו.

מצויין הוא ענה, נוכל אפוא לבקר בקברו של האור החיים הק', שזה הרבה זמן שלא הייתי אצלו, ומאז במשך כל הדרך לא הפסיק לדבר אתי, הוא הבין לנפש התלמיד, וכדי להראות שאין לו קפידה כל שהיא, דיבר ודיבר בשיא הנעימות והקירבה להרגיע ולעודד את רוחי, היה לי זה ללימוד על בין אדם לחבירו, יותר מכל שיחותיו שנסובו רובן על בין אדם לחבירו.)

אדם צריך לחטוף את רגע ההתעוררות שיש אצלו, בלי שום שיהוי, מפני שאם ישתהה ואפילו מעט, עלול הוא להצטנן מרגשות הקודש שהופיעו אצלו, ולא יעשה מה שרגשות הקודש היו אמורות לגרום לו לעשות.

יעיד על כך המעשה הנפלא הבא.

פעם אחת נכנס מזכיר הישיבה בראדן אל החפץ חיים זצ"ל, וסיפר לו בשמחה ובהתלהבות, שהוא עכשיו חזר מבית הדואר עם כל המכתבים שהגיעו לישיבה. ובאחד המכתבים היו חמש מאות רובל בשטרות מזומנים תרומה לישיבה.

המזכיר היה בטוח שהחפץ חיים ישמח מאד על כך, מפני שסכום כזה היה מאד משמעותי עבור כלכלת הישיבה.

אבל תגובתו של החפץ חיים זצ"ל היתה שונה: החפץ חיים אמר למזכיר, שיש משהו מוזר בתרומה הזו, על כן יש להניח את הכסף בצד ולא להשתמש בו בינתיים, עד לבירור אצל התורם, על טיב התרומה ועל כוונתו.

הסביר החפץ חיים זצ"ל ואמר, מי שולח כזה סכום כסף מזומן בדואר הרגיל בלי שום אחריות מיוחדת?!!! והלא המכתב היה יכול להאבד או להיגנב, ואף אדם נורמלי לא שולח סכום גדול כזה ללא שמסדר בבית הדואר משלוח עם אחריות, עד להגעת המכתב לכתובתו של הנמען.

לכן, יתכן, שכל התרומה היא בטעות. אולי השולח התכוון לשלוח סכום קטן בהרבה, והסכום הגדול הוכנס למעטפה בטעות, וממילא לא היתה בכוונתו של השולח לתרום תרומה גדולה כזו.

עשה המזכיר כדבריו של החפץ חיים ויצר קשר עם השולח על מנת לברר, האם אכן היה בכוונתו לתרום תרומה כל כך גדולה, ומדוע שלח את הכסף בדואר הרגיל בלי לנקוט בשום אמצעי להבטיח את האחריות במסירת המעטפה לכתובת היעד שלו.

סיפר לו נותן התרומה, אכן התרומה הגדולה נשלחה על ידי בלב שלם ובנפש חפוצה, ועל דבר תמיהתך היאך שלחתי סכום כה גדול תוך נטילת סיכון שזה עלול להאבד או להיגנב?!!!

מעשה שהיה כך היה...

לפני תקופה השקעתי הרבה כסף באיזה עסק שהיו לי ציפיות שיניב רווחים הגונים, כאשר השקעתי את הכסף וברצותי היה שהעסק יצליח, קיבלתי על עצמי שאם העסק הזה יניב רווחים הגונים, אתרום תרומה גדולה לישיבה של החפץ חיים.

אחרי תקופה, העסק הצליח מעל ומעבר למצופה, וקיבלתי לידי את הרווחים, וכמובן נאמן להבטחתי, החלטתי תיכף ומיד לשלוח חמש מאות רובל לישיבה של החפץ חיים.

ידעתי גם ידעתי, שסכום כזה גדול צריך לשלוח בדואר מיוחד עם אחריות, ואכן פניתי מיד אל בית הדואר על מנת להסדיר את המשלוח עם האחריות הנדרשת.

בבואי אל בית הדואר, התברר לי שהדואר כבר סגור, ואמרתי לעצמי שאשוב לבית הדואר מחר, כדי להסדיר את המשלוח.

אחרי זמן מה הרגשתי איך שההתעוררות וההתלהבות שלי מתפוגגת, וחשבתי בלבי, מה פתאום לשלוח חמש מאות רובל, וכי ארבע מאות רובל אינו נחשב ל"תרומה גדולה"?

ובחלוף עוד מעט זמן, כבר שמעתי את עצמי חושב, וכי משלש מאות רובל לא ישמח החפץ חיים? ושוב הדבר חוזר על עצמו, ושמעתי קול פנימי האומר אלי, שגם מאתיים רובל נחשב ל"תרומה גדולה" ככה הגעתי למצב בו ירדתי במחשבתי, עד לסכום של חמישים רובל.

לפתע תפסתי את עצמי והבנתי שזהו עצת היצר. יש כאן משהו שהורג את ההתלהבות שלי, עד שבחלוף הזמן ההתעוררות פגה וכמעט קט, שלא אתן שום דבר לישיבה של החפץ חיים.

או אז התנערתי ממחשבותי, והחלטתי שאם אני רוצה לעמוד בקבלתי, עלי לשלוח את הכסף בלי שום שיהוי, ולכן החלטתי לקחת את הסיכון, ולשלשל את המעטפה בתיבת הדואר הרגילה, כי ככל שיחלוף הזמן ועד מחר, מי יודע אם ישאר אצלי מחשבה לשלוח תרומה לחפץ חיים.

מטרת הניסים

בבריאת העולם טבע הקב"ה בעולמו חוקיות, שלפיה מתקיימת הבריאה, השמש זורחת במזרח ושוקעת במערב, ממשלת השמש ביום

וממשלת הירח בלילה, וחוקים רבים מספור, גם גבולות הים נשמרים מאז ברא הקב"ה את עולמו, וכל מערכות הטבע פועלות ללא הרף ומעצור, במתכונת שקבע הקב"ה בששת ימי בראשית, עד עצם היום הזה.

לכאורה מה יש להתפעל מהטבע? הלא בכל בוקר זורחת השמש, ואנו רואים אותם שמים, רואים אותם עצים וציפורים, העין אינה מתפעלת, אך מבט מעמיק מגלה לנו, כי קיום העולם הינו נס תמידי נס נסתר.

המתבונן בבריאה רואה את היקום המופלא שיצר הקב"ה, ומגלה את הנסים המכוסים יותר, ההתבוננות בבעלי חיים בצומח ובדומם, מביאה את האדם להתפעלות מפלאי הבריאה, המעידים על חוכמתו האינסופית של ה' יתברך. ההתבוננות מביאה לחיזוק באמונה בה' בורא שמים וארץ, שהכל נעשה במאמר פיו, שהוא יתברך מנהיג עולמו ומקיימו בכל רגע ורגע.

אך כח ההרגל מונע מאתנו לחוש את האמונה האמיתית. התרגלנו לראות את היצירה האלוקית ששמה "עולם", ואנו שוכחים לפעמים מי הוא המחיה אותנו בכל רגע ובכל שניה, ומי הוא המכלכל אותנו ברוב טובו וחסדיו עמנו. וכדי לעורר אותנו מתרדמת ההרגל, עושה הקב"ה את הנסים הגלויים ומשנה סדרי מעשי בראשית.

הרמב"ן (שמות י"ג ט"ז) מבאר יסוד זה, וזה לשונו: ומן הנסים הגדולים המפורסמים, על האדם להיות מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שיאמין בכל הדברים והמקרים שכולם נסים, ואין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו. הכל בגזירת עליון.

תכלית כל הנסים היא, כדי שמהנסים הגלויים שבהם יד ה' ניכרת לכל, ילמדו על הנסים החבויים בתוך הטבע. האדם התרגל לראות את השמש זורחת בכל בוקר, אבל כאשר מתרחש נס גלוי ומתגלה לעין השגחתו המופלאה של הבורא, הוא מתבונן סביבו במבט חדש, ומעתה הוא מתפעל גם מהתרחשות שנראית טבעית, כמו שמלמדנו הרמב"ן

"יסוד האמונה היא, שנאמין שכל מה שקורה לנו וכל מה שמתרחש סביבנו אינו טבע ומקרה, אלא הכל מושגח ומכוון על פי דבר ה' בהתאם למעשינו. התבוננות בזה, מחזקת את האמונה בה' הכל יכול".

פאבלו אומן פיסול גדול באיטליה, התבקש על ידי המוזיאון של מילאנו להכין יצירת מופת שתרשים את המבקרים. לאחר מחשבה, החליט לפסל סוס עץ שיראה אמיתי. הוא קיווה שיהיה קשה להבחין כי מדובר בסוס עץ ולא בסוס חי. לשם כך נדרשה השקעה עצומה. התוצאה היתה מעבר לכל דמיון. הסוס המגולף, הובא אחר כבוד אל המוזיאון והועמד בפתחו.

אך להפתעת האומן, לא עוררה יצירתו המופלאה כל התפעלות, אנשים חלפו ליד הסוס וכאלו לא הבחינו בו, פליאתו התחלפה אט אט באכזבה מרה, האמנם כל עבודתו היתה לשוא?

והנה נכנס ידידו הטוב והתענין, ספר לי מה היו תגובות המבקרים?

נאנח פאבלו, תתפלא לשמוע, לא היתה כל התפעלות, הסוס לא זכה להתיחסות כלל.

שמע החבר והבין, פשוט מאד, הסוס נראה כה אמיתי, עד שלא היתה סיבה לעצור לידו ולהתבונן, לכן איש לא הבחין בסוס כי הוא מגולף מעץ מעשה אומן.

יש לי עצה עבורך, חתוך את הסוס בזהירות לשנים, והעמד אותו כשהוא חצוי, כך יהיה ברור לכל שאין זה בעל חיים, ואז יתפעלו כולם.

פאבלו עשה כעצתו, ואכן מראה הסוס החצוי עורר את סקרנות המבקרים, וההתפעלות מיצירת המופת של האומן הגדול היתה גדולה.

סיפור זה בא לשבר את אוזננו, ולהמחיש, כיצד הנסים הגלויים מגלים את הנסים הנסתרים. הקב"ה ברא את הים וקבע לו חוקים עד היכן יגיעו המים, ומהו אופן תנועת הגלים, חוקים אלה נראים בעינינו כטבעו ומנהגו של עולם, ולא תמיד רואים בתוכם את יד ה', מה עשה

הקב"ה כדי לעורר את ברואיו מתרדמת ההרגל ולגרום להם להתפעל מן הבריאה?

הקב"ה בקע את הים, והעולם כולו חזה בשינוי סדרי בראשית, כולם התוודעו לנס העצום של קריעת ים סוף, והתעוררו בהתפעלות עצומה מי כה' אלקינו.

הפסוק אומר "תִּדְשִׁים לְבָקָרִים רְבֵה אֲמוֹנַתְךָ" (איכה ג כ"ג) היינו, דמי שנותן לבו ודעתו לראות חדשות יום יום, ולא נותן להרגל והשגרה שהדברים יתיישנו אצלו, אלא בכל פעם מחדש, מתבונן ביופי הבריאה ומתפעל מכל מאכל, ומכל חפץ שעניו ראות, ורואה את גודל חכמתו יתברך האין סופית, הנה אצל אדם זה, 'רבה אמונתך' פי' אצלו האמונה פרה ורבה, ומתחדשת יום יום, ולא כמצות אנשים מלומדה.

מדוע הטביע הקב"ה באדם את טבע ההסתגלות וההרגל?

כיון שנתבאר שתכונת ההרגל, המוטבעת באדם, יכולה להמית את כל רגשות הקודש המתעוררות אצל האדם, שואל המשגיח רבי דוד דורון גולד שליט"א (שבחו גאולים פסח) צריך להבין מדוע נברא האדם עם תכונה זו?

ומבאר: שאלמלא תכונה זו, אזי בכל זמן שהיה מתעורר אצל האדם איזה רגש של התפעלות והתרגשות, מאותה שעה ואילך לא היה נשאר בעל בחירה, כי רגש זה שהתעורר אצלו, היה מעוררו ומחזקו בכל עת ובכל שעה, על כן טבע הקב"ה בטבע בני האדם ובתכונת נפשם, להסתגל להרגשים אלו, שלא להתפעל ולהתרשם מהם לאורך זמן.

וכעין מה שכתב, רבי אלחנן וסרמן זצ"ל בסימן א' שבסוף הספר קובץ הערות. דאם נצייר, שהיה נולד האדם בדעת שלימה תיכף משעת הוולדו, הנה לא נוכל להשיג את גודל השתוממותו בראותו פתאום את השמים וצבאם, הארץ וכל אשר עליה, ובאשר נבקש את האיש הזה להשיב על שאלתנו, אם העולם אשר הוא רואה עתה בפעם הראשון נעשה מאליו בלי שום כונה או שנעשה ע"י בורא חכם?

הנה באשר יתבונן בדעתו ישיב בלי שום ספק, שהדבר נעשה בחכמה נפלאה ובסדר נפלא מאד, ומבואר בכתוב: השמים מספרים כבוד א'—ל' ע"כ.

ומשום כך נברא האדם, תינוק בלא דעת, על מנת שישתייר אצלו הבחירה, שיתרגל מקטנותו עוד בטרם שהתפתח שכלו, לראות בכל נפלאות הבורא בבריאה דבר טבעי, שמובן לו מאליו, ולא יתפעל מכל זה, באופן שיתבטל ממנו כה הבחירה.

משום כך טבע הקב"ה באדם את הטבע של הסתגלות וההרגל, כדי שכל הרשמים הגורמים לו להתפעלות, לא יערערו את כח הבחירה.

בספר ליל שימורים (עמ' כ) כותב רבי שלמה ברעוודה זצ"ל שמעתי מפי קדשו של החזון איש זצ"ל כאשר ספרתי לו על מקרה בו נצלת מסכנה עצומה בדרך נס נגלה. וכשגמרתי לספר את פרטי הענין שאלתי הלא חשבתי אז בלבי, כשאקום בבקר למחרת הנס, בודאי אקום בזריזות נפלאה לעמוד ולהתפלל לפניו ית"ש ברגשי קדושה וטהרת הלב, הרבה יותר ממה שעשיתי מיום עמדי על דעתי עד כה.

אמנם מה מאד גדלה אכזבתי, כשנוכחתי לדעת, שכל הנס הגדול לא גרם שום שינוי כלל בעבודתי, לא בלב ולא במעשה.

השיב לי החזון איש זצ"ל, הן אמת הוא שהאדם רואה השגחתו ית"ש פעם אחר פעם, ואינו מתעלה מזה בעבודתו ית"ש. אמנם באמת דבר פשוט הוא, כי נס נגלה, יש בכחו להשפיע לטובה על האדם השפעה כה עצומה, עד שיבטל ממנו כח הבחירה בין טוב לרע, וישאר כמוכרח לבחור בטוב, וזה לא יתכן שישאר האדם בעולם הזה כמוכרח לבחור בטוב, על כן נוצר יצר הרע מיוחד, שבתפקידו לבטל מלב האדם את הרושם העצום שעשה בו הנס הנגלה, כדי שישאר בעל בחירה.

ולכן אם לא יתחזק האדם מאד לאחר הנס, יאבד ממנו כל רגש וכל רושם מהנס, וכאילו לא היה ולא נברא כלל. אמנם אם יתאמץ ויתחזק אז האדם מאד, יזכה להתעלות ע"י הנס שנעשה לו, ויעשה חיל בעבודתו ית"ש ע"כ.

מעלת לימוד התורה ביחס לשאר המצוות

אמרו חז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א): על המשנה "ותלמוד תורה כנגד כולם" כל מצוותיה של תורה, אינן שוות לדבר אחד של תורה". ובאר הגר"א דהיינו למילה אחת של תורה. דהיינו שכל המצוות ביחד לא שוות ללימוד התורה.

וכך כתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ג). אין לך מצוה בכל המצוות כולן, שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות כולן.

מעלת לימוד התורה בשבת

כתב המקובל החסיד הרב רחמים שרים זצ"ל תלמידו של גאון המקובלים בירושלים הרב שאול חיים דוויק הכהן זיע"א בספרו שערי דרך החיים (ח"ג סימן קצה) וז"ל ושמענו מפי הרב יוסף חיים (הבן איש חי) שהלומד בשבת עולה י"ז אלף פעמים על החול מפי מגידי אמת עכ"ד.

וכתב בספר שיבת ציון (ח"ב רלג, להרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א): א"ל מו"א המקובל רבי סלמן מוצפי זצ"ל שצריך לומר י"ז אלף רבוא כי כך שמע מפי חכמי הקבלה שבירושלים (וזאת עפ"י הכתוב בספר עץ חיים למהרח"ו ובתקוני הזהר ועוד)

ואם כן 17 אלף ריבוא הוא מאה שבעים מליון. לפי זה לימוד תורה של שעה אחת בשבת, שווה כמאה שבעים מליון שעות של חול".

ומה שכתב הבן איש חי (שנה ב בהקדמה לפרשת שמות) ששעה אחת בשבת שווה כאלף שעות בחול, אמר לו אביו זצ"ל שהוא לאו דוקא ובדרך הפלגה כתב כן, (כמו שאומרים 'חמץ אפילו באלף לא בטל', ובאמת שגם ביותר מאלף, אינו בטל).

חוברת זו שהנך אוחז בידך, נקראת בשקיקה על ידי כל שכבות הציבור, ורבים מוסרים מהם דרשות לציבור. ויש ביקוש להגדיל את התפוצה, כי אין הקומץ משיביע את הארי.

בסכום של 100 ₪ ניתן להדפיס כ-40 חוברות והנך שותף בזיכוי הרבים. של מאות שעות של לימוד תורה בשבת קודש, והכל יהיה נזקף לזכותך.

להקדשת חוברות

עם הנצחה לעילוי נשמת או לברכה

במחיר עלות ניתן להתקשר 054-8428679